

شیعیان اسماعیلی ایران؛ اقلیتی به دور از جنجال

تهمینه امیدوار

اسماعیلی‌ها معتقدند امامت در حال حاضر در اختیار شاه کریم حسینی (آقاخان چهارم) است که چهل و نهمین امام آنان محسوب می‌شود و در واقع نسل چهل و نهم از فرزندان امام علی و حضرت فاطمه است. او دانش‌آموخته دانشگاه هاروارد در رشته تاریخ اسلام است.

ناهید سال چهارم دبیرستان بود که با یکی از همکلاسیهایش به نام مریم که از شیعیان اسماعیلی بود، رابطه دوستی برقرار کرد. آنها هفته‌ای یک یا دو بار برای درس خواندن و رفع اشکال به خانه یکدیگر می‌رفتند. رابطه گرم و صمیمانه این دو، رفت و آمدهای خانوادگی را نیز بیشتر کرد.

مادر مریم که مدتها بود برای پسرش سعید دنبال عروسی زیبا و آشنا می‌گشت، پس از مدتی مراوده، ناهید را کاندیدا کرد. سعید هم که چند باری او را دیده بود، از این پیشنهاد استقبال کرد. وقتی ناهید در جریان این خواستگاری قرار گرفت معلوم شد او هم از سعید خوشش آمده است.

اما وقتی خواستگاری در خانواده ناهید که از شیعیان اثنی عشری اند مطرح شد، پدرش که مردی مذهبی بود، اصرار داشت قبل از هر کاری باید موضوع ازدواج این دو جوان با چند تن از مراجع تقلید شیعه در میان گذاشته شود و اگر اشکالی نداشت، برای ازدواج اقدام کنند.

پدر ناهید با دفتر چند مرجع شیعه موضوع را در میان گذاشت و از آنها کسب تکلیف کرد که در نهایت آنها این طور نظر دادند: "با وجود اینکه عقد این دو حرام نیست ولی از آنجایی که مذهب پسر، اسماعیلی است و فرزندان، مذهب را از پدر به ارث می‌برند، بهتر است برای اینکه نسلشان پاک بماند، این ازدواج صورت نگیرد".

حتی دفتر یکی از مراجع به پدر ناهید گفت: "عقد این دو جایز نیست چون شیعیان اسماعیلی به دلیل پیروی از امام زمانی که معصوم نیست، دچار انحرافات زیادی شده‌اند."

"امام حاضر"

شیعیان اسماعیلی جمعیتی بالغ بر پانزده میلیون نفرند که ده درصد شیعیان جهان را تشکیل می‌دهند. بیشتر آنها در هند، پاکستان، افغانستان و تاجیکستان و حدود سی هزار نفر در ایران در استانهای خراسان، کرمان و مرکزی زندگی می‌کنند. برخلاف شیعیان اثنی عشری که معتقدند امامت پس از امام جعفر صادق به فرزندش موسی کاظم رسیده است، اسماعیلیان معتقدند که امامت پس از امام ششم به فرزندش اسماعیل رسید و تا به امروز نیز نسل در نسل ادامه دارد.

همچنین اسماعیلی‌ها معتقدند امامت در حال حاضر در اختیار شاه کریم حسینی (آقاخان چهارم) است که چهل و نهمین امام آنان محسوب می‌شود و در واقع نسل چهل و نهم از فرزندان امام علی و حضرت فاطمه است. او دانش‌آموخته دانشگاه هاروارد در رشته تاریخ اسلام است.

"آقاخان" لقبی است که فتحعلی شاه قاجار به حسنعلی شاه، چهل و ششمین امام اسماعیلی داد و از آن زمان به بعد امام حاضر اسماعیلیه، آقاخان نامیده می‌شود.

پیروان مذهب اسماعیلیه تفاوتی در مبانی و اصول اعتقادی دین اسلام با شیعه اثنی عشری ندارند اما در شیوه به جا آوردن فرایض دینی مثل نماز، روزه و حجاب تفاوت زیادی با شیعه دوازده امامی دارند. "امام حاضر" اسماعیلیان، بر اساس مقتضیات زمان حق دخل و تصرف در عبادات و فرائض دینی را دارد.

فاطمه، یک شیعه اسماعیلی می گوید: "مذهب ما شاخه ای از تشیع است که سراسر به صلح، آرامش، احترام به دیگران و دستگیری از بینوایان تاکید دارد به همین جهت و براساس فرمان امام حاضرمان برای جلوگیری از هرگونه خشونت، اذیت و آزار، هیچ اسماعیلی در سراسر دنیا از جمله ایران اجازه تبلیغ مذهبی ندارد."

ص: ۱

آقای کاظمی یک معلم است که سالها در مناطق مختلف ایران تدریس کرده و دانش آموزان اسماعیلی مذهب زیادی بویژه در مناطق شرقی کشور داشته است. او حدود بیست سال با خانواده های اسماعیلی مذهب در روستاهای شرق ایران رفت و آمد داشته و در حال حاضر نیز با بسیاری از دانش آموزان اسماعیلی اش که بیشتر آنها ساکن شهرهای بزرگ ایران شده اند یا در خارج از کشور زندگی می کنند در ارتباط است. به همین جهت، او با آیینها و مناسک مذهبی اسماعیلیان به خوبی آشنایی دارد.

شیعیان اسماعیلی جمعیتی بالغ بر پانزده میلیون نفرند که ده درصد شیعیان جهان را تشکیل می دهند. بیشتر آنها در هند، پاکستان، افغانستان و تاجیکستان و حدود سی هزار نفر در ایران در استانهای خراسان، کرمان و مرکزی زندگی می کنند. آقای کاظمی می گوید: "اسماعیلیان عبادتی به اسم نماز به شکلی که شیعیان می خوانند ندارند در عوض به گفته امام زمانشان، هر روز عصر حدود ساعت چهار و نیم تا شش به صورت دسته جمعی به عبادتی به اسم نماز در جماعت خانه (یا همان مسجد) می پردازند. هنگام خواندن این نماز همه حاضران اعم از زن و مرد به صورت دوره ای یا ردیفی کنار هم می ایستند و یک نفر دعاهایی برگرفته از قرآن و کتابهای مذهبی شان را قرائت می کند. در آخر، حاضران چه مرد و چه زن با هم دست می دهند و نماز به پایان می رسد."

آقای کاظمی می افزاید: "اسماعیلیان به رعایت حجاب برای زنان اعتقادی ندارند به همین جهت حتی هنگام خواندن نمازشان به پوشاندن سر و بدن به آن شکلی که نزد سایر مسلمانان مطرح است، الزامی ندارند."

آقای کاظمی می گوید: "سالهایی که در روستاهای اسماعیلی نشین تدریس می کردم شاهد بودم بسیاری از خانواده های اسماعیلی فرزندان شان را پس از تحصیل در مقطع ابتدایی در روستاها، با کمک هزینه ای که از طریق آقاخان می رسید، برای ادامه تحصیل به شهر می فرستادند اما فرزندان خانواده های شیعه دوازده امامی و حتی سنی که از این کمک هزینه بی بهره بودند، مجبور به ترک تحصیل می شدند."

"قرار نانوشته"

فاطمه که خود شیعه اسماعیلی است گفته های آقای کاظمی درباره عبادات مذهبی را تایید می کند و می گوید: "آیینها و مراسم مذهبی ما حساسیت زیادی در حکومت بر نمی انگیزد به دلیل اینکه به فرموده امام حاضرمان دعا، نیایش و عبادت هایمان کاملا هدایت شده و در محل های خاص مانند جماعت خانه بدور از هرگونه تبلیغ، از جمله صدای اذان انجام می شود."

کنسرت موسیقی اسماعیلیان بدخشان تاجیکستان

او با اشاره به اینکه در حال حاضر در برخی شهرهای ایران از جمله مشهد، شیراز و اصفهان جماعت خانه هست می افزاید: "از آنجایی که مذهب ما یک مذهب غیرتبلیغی است و ما نمی خواهیم به سبب تبلیغ آسیمی به هیچ انسانی وارد شود، در زمان دعا، نیایش و مراسم مذهبی هیچ غیر اسماعیلی اجازه ورود به جماعت خانه و شرکت در مراسم دعا و نماز را ندارد."

فاطمه همچنین می گوید: "فرزندان ما در رفتن به مدرسه، دانشگاه و اشتغال در ادارات و سازمانهای دولتی به شرط علنی نکردن گرایش شیعی خود با مشکل خاصی مواجه نیستند. دولت نیز کاملاً نسبت به نوع و سبک اعتقادات ما، تاکیدمان بر عدم تبلیغ و حتی محل جماعت خانه ها آگاهی دارد." به گفته وی، حتی در ایران اسماعیلیان در یکی از دوره های مجلس توانستند نمایندگانی بدون هیچ تابلو و نشانی راهی مجلس شورای اسلامی کنند.

به نظر می رسد قراردادی نانوشته میان حکومت جمهوری اسلامی و اسماعیلیان ایران هست که بنا برآن، پیروان این مذهب به شرط دوری از تبلیغ و فعالیت علنی و جنجالهای سیاسی، می توانند مانند شیعیان دوازده امامی زندگی عادی خود را پی بگیرند اما بسیاری از خانواده های مذهبی در هر دو سو، چه اسماعیلی و چه دوازده امامی هنوز در پذیرش یکدیگر مشکل دارند و حتی به فرزندانشان اجازه ازدواج با یکدیگر نمی دهند. ناهید و سعید نمونه ای از دو دلداده اند که با وجودی که هر دو مذهب دیگری را به رسمیت شناخته و خواهان وصلت با یکدیگر بودند، به دلیل آنکه پدر ناهید بر اساس راهنمایی مراجع، رضایت به این ازدواج نداد، از وصال یکدیگر بازماندند.

منبع: سایت بی بی سی

ص: ۲